

26. Наша хата // Нова хата. – 1925. – Ч. 4. – С. 13-14.
27. Наша хата // Нова хата. – 1925. – Ч. 5. – С. 17-18.
28. Новинки // Жіноча доля. – 1932. – Ч. 16. – С. 15.
29. Новітні помешкання // Нова хата. – 1929. – Ч. 1. – С. 7.
30. Рита. Балачки про моду // Діло. – 1938. – 23 вересня. – С. 5.
31. Роботи мережкові // Жіноча доля. – 1930. – Ч. 9. – С. 8.
32. С. Ви бачили нові лампи? // Нова хата. – 1932. – Ч. 3. – С. 9.
33. Савчук Г. Жіноцтво в суспільному житті Західної України. – Івано-Франківськ, 1998.
34. Святочна вечеря сьогодні // Жіноча доля. – 1933. – Ч. 1. – С. 13.
35. Ст. Як господаримо? // Нова хата. – 1933. – Ч. 7-8. – С. 10.
36. Сучасні обруси // Нова хата. – 1934. – Ч. 12. – С. 9.
37. Чайковський А. Шапка // Жіноча доля. – 1929. – Ч. 23. – С. 3-4.
38. Читайте й радьте // Жіноча доля. – 1931. – Ч. 44. – С. 11.
39. Що варити ? // Нова хата. – 1926. – Ч. 10. – С. 20.
40. [Що їсти] // Жіноча доля. – 1930. – Ч. 10. – С. 10.
41. [Що їсти] // Жіноча доля. – 1933. – Ч. 16. – С. 10.
42. [Що їсти] // Жіноча доля. – 1935. – Ч. 7. – С. 14-15.
43. [Що їсти] // Жіноча доля. – 1936. – Ч. 20. – С. 14.
44. Що носять? // Жіноча доля. – 1939. – Ч. 9-10. – С. 12.
45. Що подає наша господиня гостям замість горілки й пива // Жіноча доля. – 1929. – Ч. 9-10. – С. 24-25.
46. Як модерно приймати гостей? // Жіноча доля. – 1938. – Ч. 4. – С. 13-14.
47. Як одягатися // Жіноча доля. – 1934. – Ч. 5. – С. 12-13.
48. Як подаємо їсти і як заховуємося при столі // Жіноча доля. – 1929. – Ч. 1-2. – С. 23-24.
49. Mary. Czy pani wie, ze... // Kurjer Stanislawowski. – 1937. – Nr.72. – s.8.

А н н о т а ц и я

Анализуются изменения в социально-бытовой сфере украинских женщин Галиции 20-30 гг. XX ст.; раскрыты основные элементы их быта, новые тенденции в одежде и питании.

Лідія Пунько

“ПЕРЕХІДНІ ГРУПИ” ГАЛИЧИННИ (1919 – 1939): ДИЛЕМА ВИБОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У міжвоєнний у період у результаті міжетнічної взаємодії, яка є необхідною умовою формування національної свідомості, у Галичині сформувались групи населення, які виявляли етнічні ознаки двох контактуючих етносів – польського і українського. У зв'язку з цим, важливим є встановлення місця цих груп у системі міжетнічних відносин Галичини, особливості формування національної ідентифікації цих груп та її зовнішні атрибути.

Теоретичне вирішення проблеми науковцями у міжвоєнний період було складним у зв'язку з її політичним характером, тому спроби продовжуються до сьогодні. Окремі аспекти проблеми розкривали у своїх дослідженнях такі українські науковці як В. Кубійович [1], В. Охримович [10], В. Окунь-Бережанський [9], М. Кордуба. Серед польських науковців привертають увагу праці Й. Зелінського [38], А. Крисінського, В. Осадчого [6], Г. Грицьока [40], С. Степієна [24]. Спроби вирішення цієї проблеми

сучасними науковцями свідчать про її дискусійність і потребу теоретичного переосмислення.

Поняття “перехідні групи” запровадив В. Кубійович, відносячи сюди дві групи населення: римо-католиків з українською розмовною мовою і греко-католиків – з польською. Для означення перших, серед дослідників побутує назва “латинники, яку В. Кубійович вважав штучною. Цю назву вживали в офіційних документах і українській пресі. В. Охримович вважав термін “латинники” досить гнучким, оскільки до них можна було зарахувати і тих римо-католиків, що вживали українську мову, і тих, які визнавали себе українцями.

Найбільш дискусійними залишаються питання походження, чисельності цих груп населення, їх територіальне розміщення й етнічна приналежність. Суперечності стосовно чисельності перехідних груп були пов’язані з критеріями, які обирались дослідниками при фіксації національної приналежності населення даного регіону. Польська влада міжвоєнного періоду, а слід за нею – польські науковці, як правило, брали за основу визначення національної приналежності, мову, яку у побуті вживала людина, а українські – віросповідання. Це обумовлювало певні відмінності у результатах.

Існування латинників фіксували вже австрійські переписи. У міжвоєнний період виокремлення груп римо-католиків з українською розмовною мовою і греко-католиків, які вживали польську, вперше офіційно здійснив перепис 1931 р. Результати перепису 1931 р. і матеріали, зібрані у 1939 р. В. Кубійовичем, які стосуються перехідних груп, дають прямо протилежні результати стосовно їх кількості.

З наявних джерел можна зробити висновок, що найбільш чисельною групою римо-католиків з українською розмовною мовою була у Тернопільському воєводстві (316685), тобто близько 50% усіх латинників Галичини [1, с. 133]. Зосереджувалась дана група переважно у сільській місцевості: 93% усіх латинників. Жили вони у окремих присілках або передмістях. Загалом перепис 1931 р. нараховував 22163 римо-католиків з українською розмовною мовою [2, s. 32-35; 3, s.11; 4, s. 22-25; 5, s. 26-29], тоді як В. Кубійович – 515135. У окремих повітах Тернопільського воєводства латинники становили більше 20% всього населення: Підгайці – 26,9; Скалат – 24,3; Тернопіль – 29,5; Золочів – 22,4. Загалом частка латинників серед всього населення Галичини становила 9%, а серед римо-католиків – 35% римо-католиків Галичини.

Міжобрядові відносини, починаючи з другої половини XIX ст. у Галичині набули політичного характеру. Польська мова побутувала переважно у містах і містечках серед міщанства, ремісників та інтелігенції. Польське населення, яке проживало у селах поміж українцями, вживало у щоденному спілкуванні українську мову, переймало українську культуру. Польська мова розглядалась як панська, українська – сільська. Польський дослідник В.Осадчий вважав, що латинники за походженням були поляками, а їх появу пояснював рідкою парафіяльною сіткою Римо-католицької церкви. Це зрештою призводило до того, що приналежність латинників в українських селах до свого обряду виражалась у тому, що їх метрики зберігались у римо-католицького пароха і на великі свята (Різдво, Великдень), вони відвідували досить віддалений костел. У результаті богослужіння, відправлені польською мовою, ставали незрозумілими для вірних [6, s. 122]. А знання латинниками польської мови інколи зводилось до вимовляння “Ojczyzna nasza” [7, с. 4]. При цьому латинники відвідували греко-католицьку церкву. Діти римо-католицького обряду в утраквістичних школах у селі не відмовляли молитву польською мовою, на що їх родичі не реагували [8, арк. 22]. За підрахунками В.Окунь-Бережанського, кількість латинників у селі, що вживали українську мову, складало 500 тис. Польський характер цієї групи

підкреслювало римо-католицьке духовенство [9, с. 11-12].

Латинниками, за В.Кубійовичем, були майже виключно селяни, які за мовою і побутом практично не відрізнялися від українців, відзначаючи при цьому, що у 1930-х рр. вони полонізувалися, проявом чого було вживання у розмовній мові польської. Продовжуючи думку В.Охримовича, автор основною причиною цього вважав відсутність достатньої зацікавленості латинниками українського суспільства, що проявлялось у тому, що: 1) українська суспільність розглядала латинників як щось меншовартісне, неповноцінне. На думку В. Охримовича, українець – латинник мав більшу національну вартість ніж греко-католик, оскільки, незважаючи на зміну обряду, зберігав українське національне обличчя; 2) цю групу розглядали як тимчасове явище, перехідну фазу між польською і українською національністю; 3) недооцінка справи українців – римо-католиків у цілому. Відсутність якоїсь спеціальної акції стосовно них [10, с. 6-8].

Поява перехідних груп була результатом міжетнічної взаємодії, що найбільше виявлялась в етноконтактних зонах та було проявом процесу етнічної адаптації, тобто пристосування групи людей до нового етнічного середовища з метою співіснування та акультурації (запозичення елементів іншої культури). Українські науковці виокремлюють два джерела утворення групи римо-католиків з українською розмовною мовою: українізовані поляки і українці, які були змушені перейти у римо-католицизм. Причинами їх появи вважали міжнаціональні шлюби, “крадіжку душ” (вона заборонялась конкордатом укладеним, у 1868 р. з Римом) – людей одного обряду записували до метрикальних книг іншого обряду (метрика у даний період була основним документом, що ідентифікував особу і був підставою для вступу у школу, в університет, служби в армії, одруження, влаштування на роботу), а також недоліки та зловживання офіційних переписів.

Документи і матеріали Івано-Франківського обласного архіву містять класифікацію поляків Галичини за рівнем національної свідомості: 1) національно свідомі (3/5 загалу поляків Галичини) – тісно пов’язані з римо-католицьким обрядом і польською мовою; 2) zagrożені (1/5) – прив’язані до латинського обряду, але вживають українську мову; 3) втрачені (1/5) – пов’язані з поляками тільки римо-католицьким обрядом [11, арк. 6]. Дві останні групи можна віднести до латинників. Станіславський воеводський секретаріат з керівництва і консультації польськими громадськими організаціями доносив: “Польське населення схиляється до так званого хлопського українізму, саме мало усвідомлене, вживає тільки українську мову, відвідує церкву, святкує українські свята, а в мішаних шлюбах завжди польська сторона з дітьми переходить на обряд грецький і українську національність, а що дивно, що те діється у мішаних шлюбах функціонерів державних, вчителів і залізничників” [12, арк. 6]. Однак це явище було притаманне швидше для сільської місцевості. У місті ситуація була прямо протилежною. “Безсумнівно, - повідомляв “Бюлетень польсько-український” – у містах, у мішаних шлюбах, виявляється зазвичай сильніший вплив жінки полячки і чоловіка поляка, і вже перше покоління, що виросло з такого шлюбу є безпосередньо польським. Але на селі робляться речі зворотні. Під впливом відмінних умов оточення і цілої атмосфери етнічної і цивілізаційної в сільських родинах, національно мішаних, на Волині і Східній Галичині панує як правило буденна мова українська і польська сторона радше підлягає процесові природної асиміляції. Того явища не здатен знищити ані вплив польської школи, ані костелу” [13, с. 1]. За підрахунками Е. Ромера, якщо у 1910-1914 рр. на 100 шкільних дітей, що походили з мішаних шлюбів римо-католицького віросповідання було 65, то у 1930-1934 менше 50 [14, с. 5].

Польська влада бачила причину появи цих груп у асиміляції поляків, за відсутності

достатньої духовної опіки з боку римо-католицького духовенства, а також у економічній і культурній перевазі українського населення [15, арк. 13 зв.]. У листах, присвячених Україні, польський політик Й. Стемповскі писав, що головною причиною вживання польським населенням Галичини української мови була нестача у польському селі інтелігенції, при одночасному збагаченні внутрішнього життя українського села (українська інтелігенція, за умов відсутності роботи, поверталась у село), а також еволюції української мови, набуття нею рис літературної [16, s. 197-198]. Негативно на їх існуванні відображалась відсутність у міжвоєнний період законодавчих документів, які б обумовлювали юридичний статус цих груп.

На кількість цих груп та їх національну свідомість впливала політика польської держави, спрямована на нівеляцію будь-яких рис, що вказували б приналежність римо-католиків до української національності, і навпаки - перетягання греко-католиків на римо-католицький обряд. Українським школам заборонялось приймати на навчання дітей римо-католицького обряду, навіть якщо їх родичі були української національності і самі діти почували себе українцями [17, с. 5]. Наявність у селі латинників ставала підставою для утравізації школи, де викладали переважно польські вчителі, що загалом відбивалось на дітях греко-католицького обряду. У школі дітей змушували відвідувати уроки римо-католицької релігії. Це впливало на погляди учнів, оскільки вони були змушені святкувати польські релігійні і національні свята. У подальшому вони були більш схильними до зміни віросповідання і часто несвідомо впроваджували латинські і польські елементи у побут [18, с. 8].

Важливу роль у міжетнічній взаємодії відіграють етнічні стереотипи, тобто схематизовані образи певної етнічної спільноти. Серед суспільності Галичини міжвоєнного періоду, частково під впливом політики польської влади і духовенства різних віросповідань, а частково – як результат історичної традиції, у міжнаціональній і міжрелігійній взаємодії панував стереотип: римо-католик – поляк, греко-католик – українець. Неточність і помилковість даного етнічного стереотипу мали негативний наслідок для української суспільності, оскільки приводила до формування автостереотипів у перехідних груп населення, коли вони починали себе співвідносити з польською національністю. Сучасниця, М. Островерха у спогадах про м. Маріямпіль (Станіславщина), писала: “Населення його (міста – Л.П.) було мішане – українське і польське. Не без того, що між тими римо-католиками “поляками” були трохи не всі, українці, які при нашій допомозі й польського духовенства римо-католицтво брали за польськість” [19, с. 407]. За таких умов, українці – латинники ставали підвалиною, на якій поляки будували своє панування у Галичині: поляки не визнавали цієї групи, вважаючи, що кожен римо-католик є поляк [20, с. 5].

Головними атрибутами етнічної ідентичності є: групова самоназва, спільна історична пам'ять, відчуття батьківщини, один або декілька основних компонентів спільної культури, спогади про предків та чуття солідарності у значної частини спільноти. Посилення або ослаблення кожного з названих атрибутів для членів спільноти прямо пов'язане із ступенем їх етнічної самосвідомості та рівнем етнічної консолідації всієї спільноти. Рівень етнічної свідомості, а отже й ідентифікації залежали від середовища проживання (переваги тієї чи іншої етнічної групи у даній місцевості), діяльності й активності греко- і римо-католицького духовенства.

Певною мірою слід розрізняти міських і сільських латинників. У перших більше проявлялись елементи “польськості” (вони відзначали свята за римо-католицьким обрядом). Так, 1 і 2 листопада вони відзначали “задушки”, тобто вшановували пам'ять

померлих родичів (тоді як греко-католики робили це на Зелені Свята) [21, с. 3]. Дешо відрізнялися за рівнем національної свідомості латинники, які сформувались у довоєнний час і ті, які з'явилися після встановлення незалежної польської держави. Газета "Новий час" писала, що всі передвоєнні поляки-селяни – це переважно українці латинського обряду, предки яких з різних причин змінили обряд. Вони говорили українською мовою і ходили до греко-католицької церкви. Після встановлення польської влади ситуація змінилася, почалося усвідомлення латинників, що вони мають бути поляками, мають говорити по-польськи і відповідно виховувати своїх дітей [22, с. 6]. Для цього використовувались економічні санкції, розгорнулася акція з будівництва костелів і народних домів, розбудови сітки римо-католицьких парафій.

Поповнення групи латинників у міжвоєнний період відбувалось за рахунок шляхти загородової. Польська влада розглядала шляхту загородову як польську за походженням, яка незважаючи на своє греко-католицьке віросповідання, зберегла польське національне почуття [23, арк. 10]. При цьому не враховувалось дотримання шляхтою греко-католицького обряду, знання нею української мови, активна підтримка УНДО. У повіті Дрогобич 160 латинників походили з шляхти загородової, а у с. Бережниця Шляхетська (повіт Калущ) з 680 латинників 500 було українцями шляхти загородової, що протягом 1935-1936 рр. перейшла на римо-католицизм [1, с. 32, 119]. Однак, зміна етнічної приналежності впродовж життя одного покоління особливо складна, оскільки відповідні уявлення формуються у дитячому віці [24, с. 192]. Типовими були випадки, коли ті, хто змінив віросповідання на римо-католицьке, продовжували зберігати елементи української національності (відвідувати церкву, святкувати свята, вживати рідну мову) [25, арк. 2].

Траплялися випадки зменшення латинників у зв'язку з переходом на греко-католицький обряд та їх українізацією. Так, польський дослідник С.Степієн звертав увагу на те, що частина латинників у кінці 30-х років ХХ ст. зверталась до Апостольської столиці з проханням про зміну обряду на греко-католицький. Типовим прикладом був перехід у 1938 р. 39 мешканців с. Чижикова під Львовом з латинського на грецький обряд [26, s. 226].

У повсякденній практиці виділення етнічних особливостей відбувається шляхом співставлення своєї етнічної групи з чужою. Уклад життя і господарювання українських і польських селян був дуже схожим. Тобто, за соціальною ідентифікацією римо-католики з українською мовою і греко-католики були переважно селянами. Відмінності були мовні і релігійні (зводились до відмінностей календаря). Рівень акультурації залежав від способу поселення – чим компактніше проживала група, тим вона була більш стійкою до іноетнічних впливів. Дисперсний стан сприяв більшій схильності до запозичень. У звіті Долинського повіту за 30-і рр. ХХ ст. повідомлялось, що "польське населення і міщанство в містах і гмінах сільських, внаслідок мішаних шлюбів стають з погляду польського національного усвідомлення пасивними, а частково підлягають навіть цілковитій українізації попри збереження римо-католицького обряду" [27, арк. 21]. Селяни римо-католики польської національності використовували українську мову правильніше і чистіше, ніж польську [28, арк. 5].

Свою національну свідомість населення виявляє у низці чітко ідентифікованих дій: певною позицією під час виборів, переписів і у плебісцитах у справі навчання рідною мовою. Переписи 1921 і 1931 рр. стали показовими у даному випадку. Свідомі латинники брали участь у культурно-політичному житті, були членами відповідних організацій. Вони виступали ініціаторами або у спілці з греко-католицьким населенням проти зловживань польських вчителів [29, с. 4]. Національна свідомість українців римо-католицького віросповідання у довоєнний період зросла настільки, що вони почали брати участь в

українських культурно-освітніх організаціях – “Просвіті”. У 1918 р. латинники керували читальнями у селах Баранівка, Рогачин, Гутиська, Литятин, Куропатники, Підвисоке. Ситуація дещо змінилася у післявоєнний період. У 1922 р. було відновлено філію “Просвіти” у Бережанах, а також майже всі передвоєнні читальні Бережанщини. “За часів польської окупації латинники з огляду на змогу набувати землю з парцеляції фільварків, тримали з поляками один фронт, сподіючись на всякі “блага”, потім вже були відсталі, бо їм землі не давали, а спроваджували колоністів. Не відновлено читальні на Бережанщині в Гутиську, Підвисокім, Рогачині – тобто у тих містечках, де латинники нараховували значну більшість” [30, с. 104].

Про існування категорії греко-католиків з польською мовою свідчив пастирський лист А. Шептицького у 1904 р. польською мовою до них, в якому митрополит засвідчив свою повагу до їхніх національних особливостей і гарантував їм етнонаціональну і етнокультурну тотожність у греко-католицькій церкві. Це стосувалося також обов'язку священників вживати польську мову під час богослужіння, проповіді та інших обрядових дійств. У післявоєнний період ставлення греко-католицького кліру до цієї групи змінилося. Священикам заборонялось проведення богослужіння польською мовою, що було пов'язано з загостренням польсько-українських відносин і зростанням національної свідомості українського населення.

Н. Стоколос вважала, що у міжвоєнний період чисельність греко-католиків з польською мовою складала 500 тисяч. При цьому вони зберігали свою національну ідентичність, тобто не цуралась свого польського національного обличчя [31, с. 166-167]. З цим не можна загалом погодитись і скоріш за все така чисельність групи греко-католиків з польською розмовною мовою, була результатом недоліків перепису, коли греко-католикам всупереч їх волі записували рідною мовою польську. Так, при переписі 1931 р. греко-католикам українцям записували всупереч їх волі рідною мовою польську [32, арк. 6]. В. Окунь-Бережанський підкреслював різке збільшення чисельності греко-католиків з польською мовою впродовж 1910 – 1931 рр. з 20 тис. до 437 тис і пояснював це явище особливостями перепису [33, с. 13]. В. Охримович вважав, що фальсифікація переписів полягала у паперовій ліквідації українців – латинників і штучній появі групи поляків – греко-католиків. А під час перепису 1921 р. українцям у рубриці “віросповідання” замість греко-католицького записували римо-католицьке [34, арк. 17]. Відповідно греко-католиків записували поляками, якщо їх прізвище закінчувалось на -цкі або -скі або людина хоча б раз побувала у костелі [35, арк. 11]. Результатом порушень при переписі був його бойкот. На Гусятинщині (с. Васильків) усі селяни, в тому числі і латинники відмовились від перепису [36, арк. 87]. У с. Отиневичі усі римо-католики записалися українцями [34, арк. 75]. Спроби зменшити чисельність латинників шляхом записання усіх римо-католиків поляками здійснювались при другому переписі населення 1931 р. [37, арк. 245].

Інститут дослідження національних справ у праці “Польське населення інших віросповідань у Східній Малопольщі” визнавав існування і навіть розвиток цієї групи, хоча не вказував її чисельність. Я. Томашевський вважав, що кількість поляків греко-католицького обряду могла бути дещо більша від кількості українців “латинників” (тобто близько 26 тис. осіб). Я. Жарновскі, беручи за основний критерій визначення національної приналежності мову, вважав, що ця група у міжвоєнний період нараховувала 100 тис. Др. Й. Зелінські греко-католиків з польською розмовною мовою відносив до поляків і вважав, що крім обряду їх нічого більше не єдило з українцями (загальна ж їх чисельність за підрахунками дослідника у 20-х рр. складала 450 тис.) [38, с. 2].

Перепис 1931 р. зафіксував 474754 греко-католиків з польською розмовною мовою,

тоді як В. Кубійович – 16405. Останню він взагалі розглядав як неіснуючу. На його думку, були особи, що переходили з українського табору у польський, однак свій перехід назовні вони виявляли зміною обряду з греко-католицького на римо-католицький [39, арк. 213]. Найбільше представників цієї групи було у Львівському воеводстві на пограниччі і на Поділлі. Проживали вони теж у сільській місцевості. Найбільш чисельною ця група була у наступних містах: Тернопіль, Дрогобич, Ярослав, Коломия.

Сучасний польський історик Г. Грицюк відносить до групи греко-католиків з польською розмовною мовою 20 тис., обґрунтовуючи свої дані тим, що на нечисленність цієї групи вказувала відсутність з їх боку вимог про запровадження польської мови богослужінь у церкві [40, s. 104-106].

З метою перетягання греко-католиків – поляків на римо-католицький обряд Союзом організацій народних Східної Малопольщі пропонувалось парафіяльним урядам звернути увагу на наступні групи населення: 1) шкільних дітей; 2) мішані шлюби; 3) тих, предки яких були римо-католиками; 4) ті, які хочуть купити землю у поляка, отримати посаду, допомогу [41, арк. 123]. У програмі діяльності воеводських комітетів Львівського воеводства на 1937 р. передбачалось зібрати дані про поляків – греко-католиків і організувати їх. З цієї метою журнал “Греко-католик”, який діяв у Кракові, планувалось перенести до Львова, а також домагатись богослужінь польською мовою [42, арк. 8 зв.].

Міжвоєнний період характеризувався подальшою кристалізацією національної свідомості населення, результатом чого стало зменшення чисельності перехідних груп. Староста повіту Жидачів повідомляв: “У місцевостях, де зменшувався відсоток римо-католиків, вони цілком втратили усвідомлення відокремленості від українського населення греко-католицького обряду і святкують свята тільки греко-католицькі, нічим не відрізняючись від українського населення греко-католицького обряду, вживаючи крім того українську мову” [43, арк. 14].

Отже, у міжвоєнний період у Галичині проходили процеси міжетнічної взаємодії, результатом чого було утворення груп, що засвоювали певні ознаки етносів, що взаємодіяли. У цих двох груп населення були три основні альтернативи розвитку: збереження наявного статусу; українізація; полонізація. Національна політика польської держави сприяла прискоренню процесу національної ідентифікації цих груп, що виявлялось у зменшенні їх чисельності.

ВИКОРИСТАНА АЛІТЕРАТУРА:

1. Кубійович В. Етнічні групи південно-західної України (Галичини) на 1.01.1939. – Вісбаден, 1983.
2. Statystyka Polski. Seria C., Zeszyt 68. Drugi powszechny spis ludności z dnia 9. XII. 1931 r. Mieszkania i gospodarstwa domowe. Ludność. Stosunki zawodowe. Województwo Lwowskie bez miasta Lwowa. – Warszawa; 1938.
3. Statystyka Polski. Seria C., Zeszyt 58. Miasto Lwów. – Warszawa, 1937.
4. Statystyka Polski. Seria C., Zeszyt 65. Województwo Stanisławskie. – Warszawa, 1938.
5. Statystyka Polski. Seria C., Zeszyt 78. Województwo Tarnopolskie. – Warszawa, 1938.
6. Osadczy W. Kościół i Cerkiew na wspólnej drodze. Z dziejów porozumienia między obrządkiem grecko-katolickim a łacińskim w Galicji Wschodniej. – Lublin, 1999.
7. Скалат. Заповідь релігійної і національної боротьби // Діло. – 1926. – Ч. 84. – С. 4.
8. ЦДІАА. – Ф. 179. – Оп. 1. – Спр. 510.
9. Окунь-Бережанський В. Національні мови в церкві і костелі. – Львів, 1937.
10. Охримович В. Русини – латинники: Нарис. – Львів, 1912. – 25 с.

11. ДАІФО. – Ф. 358. – Оп. 1. – Спр. 19.
12. ДАІФО. – Ф. 358. – Оп. 1. – Спр. 21.
13. Zaszczytne pokrewienstwo // Biuletyn polsko-ukraiński. – 1937. – Nr. 12. – S. 1-2.
14. Romer E. Polski stan posiadania na południowym wschodzie Rzeczypospolitej. – Lwów, 1937.
15. ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 2044.
16. Stempowski J. W dolinie Dniestru. Listy o Ukrainie / Wybrd. Opracował i posłowiem opatrzył A.Kowalczyk. – Warszawa, 1993.
17. З недолі нашого шкільництва // Діло. – 1922. – Ч. 2 – С. 5.
18. Сенік С. Латинізація в Українській католицькій церкві. – Люблин, 1990.
19. Островерха М. “Просвіта” у Станіславщині в 1923-1926 роках (із спогадів організатора) // Альманах Станіславівської землі: Збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславщини / Ред. упорядник Б.Кравців. – Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1975.
20. Охримович В. Вказ. праця.
21. “Задушки” і українці // Діло. – 1925. – Ч. 245. – С. 3.
22. Мішані подружжя // Новий час. – 1923. – Ч. 12. – С. 6.
23. ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 762.
24. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса. – М., 1983.
25. ЦДАЛ. – Ф. 408. – Оп. 1. – Спр. 155.
26. Stępień S. Życie religijne społeczności ukraińskiej w Drugiej Rzeczypospolitej // Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. Studia z dziejów chrześcijaństwa na pograniczu etnicznym / Pod redakcją S. Stępnia. – Przemyśl, 1990. – Т. 1. – S. 207-228.
27. ДАІФО. – Ф.2. – Оп. 1. – Спр. 1053.
28. ДАІФО. – Ф.2. – Оп. 1. – Спр. 1057.
29. З галерії п. Собінського. Поведінка польської учительки на креслах // Діло. – 1925. – Ч. 22. – С. 4.
30. Бережанщина у спогадах емігрантів / Упоряд. Н.Волинець, Б.Мельничук, І.Семенець. – Тернопіль, 1993. – 391 с.
31. Стоколос Н. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (XIX – першій половині XX ст.). – Рівне, 2003
32. ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 803.
33. Окунь-Бережанський В. Вказ. праця.
34. ЦДАЛ. – Ф. 462. – Оп. 1. – Спр. 95.
35. Там само.
36. Там само.
37. ДАІФО. – Ф. 6. – Оп. 2. – Спр. 397 а.
38. Zieliński J. Stosunki narodowościowe w Ziemi Czerwieńskiej // Kurjer Stanisławowski. – 1936. – Nr. 48. – S. 2.
39. Кубійович В. Національні відносини в Галичині у світлі перепису з 9.XII.1931 р. // Вісник: місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя. – Львів. – 1936. – Річник IV. – С. 211 – 224.
40. Hryciuk G. Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931-1948. – Toruń: Adam Marszałek, 2005. – 424 s.
41. ЦДАЛ. – Ф. 462. – Оп. 1. – Спр. 222.
42. ДАІФО. – Ф. 358. – Оп. 1. – Спр. 12.
43. ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 2068.

А н н о т а ц и я

Автор анализирует соотношение религиоз и национального факторов в процессе национальной идентификации двух этноконфессиональных групп Галиции межвоенного периода,

рассматривает причины возникновения этих групп, их количественный состав и территориальное размещение, специфику формирования национального самоопределения.

Андрій Випасняк

**ІГРОВІ ТРАДИЦІЇ ПАСТУШОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ
СХІДНОЇ ГАЛИЧНИНИ У 20-30-Х РР. ХХ СТ.
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЕТНОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ, ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ, ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ)**

Пастуша культура являється ключовим, невід'ємним складовим елементом традиційного скотарства українського населення, загалом для всіх етнографічних регіонів України. Традиції пастушої культури є надзвичайно давні, колоритні й цікаві своїм багатограним спектром. Це цілий комплекс найрізноманітніших звичаїв і традицій, пов'язаних із веденням однієї із найважливіших галузей сільського господарства українського населення – скотарства.

Мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні значення ігрових традицій у пастушій культурі українського населення Східної Галичини в період 20-х – 30-х рр. ХХ ст., а також їх ролі у процесі фізичного й розумового розвитку дитини.

До цієї теми свого часу, ще з кінця ХІХ ст частково зверталися такі вчені-етнологи як В. Шухевич [14], у другій половині ХХ ст. – М. Тиводар [13], М. Паньків [11], С. Килимник [9], М. Мандибура [10], В. Супруненко [12], а вже на початку ХХІ ст. – М. Гладкий [7], М. Іванюк [8] та інші.

Важливим джерелом у дослідженні пастуших ігор послужили передусім зібрані на території Івано-Франківської, Тернопільської, Львівської областей польові матеріали, які розкривають всю багатогранність ігрових традицій пастушої культури різних етнографічних регіонів східної Галичини.

Упродовж багатьох років активно обговорювалося питання впливу дитячих ігор не тільки на фізичний, але й на розумовий розвиток дитини. Так, дослідник М. Гладкий [7] вважає, що їх значення не обмежувалося лише можливістю урізноманітнити дозвілля під час випасу худоби на пасовищі. Вправляючись у них, діти розвивали спритність і фізичне загартування, вправність і кмітливість, гнучкість і винахідливість, наполегливість і витривалість. Вони розвивали пам'ять, увагу, зосередженість, вміння раптово й найдоцільніше вирішувати, гартували волю. Серед функцій, які виконували народні ігри, пастуші розваги були зорієнтовані перш за все на рекреаційну забавну діяльність і направлені на виховання моральних та вдосконалення фізичних якостей людини. На думку етнолог М. Паньківа [11], такі елементи пастуших ігор як рухливість, спритність, точність кидків спрямовані на фізичний розвиток дитини, тому поширеними є й сьогодні.

Основним видом дозвілля було, безперечно, взаємне спілкування, особливо за умови наявності серед пастухів людини зі значним життєвим досвідом, знаннями, фантазією та добре розвиненими мовними навичками. У дитячому ж пастушому колективі були насамперед поширені різноманітні ігри, котрі вирізнялися необмеженістю в часі, в полі діяльності, а також використанні підручних пастівничих предметів. Наприклад, часто в іграх на пасовищі використовувалося звичайне пастуше знаряддя праці, скажімо, батіг, палиця тощо.

Яскравим підтвердженням використання підручних засобів під час ігор є матеріали